

УДК 347.7

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6\(6\)-156-167](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6(6)-156-167)

Політова Анна Сергіївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права, Маріупольський державний університет, 03037, вул. Преображенська, 6, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-7351-7110>

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Відзначено, що кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності не просто заважають функціонуванню кожного окремого суб'єкта господарського права, а фактично створюють економічні, фінансові та правові перепони на шляху розвитку України як соціально-спрямованої, демократичної, сучасної європейської держави. Це вказує на те, що аналіз розробка цієї тематики має важливе значення, адже це дозволить не тільки визначити перспективи подальших досліджень, а й визначити ступінь їх розробки.

Метою статті є аналіз затверджених у 2021-2023 роках тем дисертаційних досліджень з проблем кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, та виділення тих думок і пропозицій науковців, які не втратили своєї актуальності та потребують подальшої наукової розробки.

Автором на підставі класифікації кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності проведено аналіз тем дисертаційних досліджень з юридичних наук за період 2021-2023 рр. та викреслимо ті положення, які стосуються предмета дослідження. Також було проаналізовано й інші публікації дослідників з цієї проблематики.

Зроблено висновок, що питання кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності взагалі, та окремим видам цих кримінальних правопорушень зокрема, викликають численні дискусії та обґрунтовують потребу їх комплексного дослідження. Відзначено, що залишається поза увагою досліджень вчених такі групи як кримінальні правопорушення у сфері обслуговування споживачів і захисту їх прав та кримінальні правопорушення у сфері банкрутства. Зауважено, що після доповнення КК України ст. 201-2. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, протягом 2022-2023 рр. було затверджено 12 тем дисертаційних досліджень, що вказує на проблему – відсутність у майбутньому наукової новизни при захисті цих кваліфікаційних робіт.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, господарська діяльність, сплата податків, ухилення, легалізація майна, нерухомість, кримінальні правопорушення у сфері кредитно-фінансової, банківської та бюджетної систем України, кримінальні правопорушення у сфері використання фінансових ресурсів та обігу цінних паперів, кримінальні правопорушення у сфері підприємництва, конкурентних відносин, кримінальні правопорушення у сфері обслуговування споживачів і захисту їх прав, кримінальні правопорушення у сфері банкрутства, кримінальні правопорушення у сфері приватизації державного і комунального майна, контрабанда, гуманітарна допомога.

Politova Anna Serhiyivna Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Law Department, Mariupol State University, St. Preobrazhenska, 6, Kyiv, 03037, <https://orcid.org/0000-0002-7351-7110>

THE STATE OF SCIENTIFIC DEVELOPMENT OF THE PROBLEMS OF CRIMINAL LIABILITY FOR CRIMINAL OFFENSES IN THE FIELD OF ECONOMIC ACTIVITY

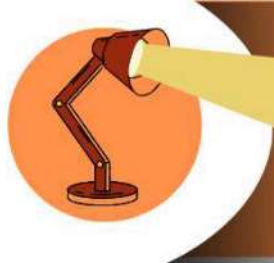
Abstract. Is noted that criminal offenses in the field of economic activity do not just interfere with the functioning of each individual subject of economic law, but actually create economic, financial and legal obstacles to the development of Ukraine as a socially oriented, democratic, modern European state. This indicates that an analysis of the development of this topic is important, since it will allow not only to determine the prospects for further research, but also to determine the extent of their development.

The purpose of the article is to analyze the topics of dissertation research on the issues of criminal liability for criminal offenses in the field of economic activity approved in 2021-2023, and to highlight those opinions and proposals of scholars which have not lost their relevance and require further scientific development.

Based on the classification of criminal offenses in the field of economic activity, the author analyzes the topics of dissertation research in legal sciences for the period 2021-2023 and highlights those provisions which are relevant to the subject matter of the study. Other publications of researchers on this issue were also analyzed.

It is concluded that the issues of criminal liability for criminal offenses in the field of economic activity in general, and certain types of these criminal offenses in particular, cause numerous discussions and justify the need for their comprehensive study. It is noted that such groups as criminal offenses in the field of consumer services and protection of their rights and criminal offenses in the field of bankruptcy remain outside the scope of research. It is noted that after the addition of Art. 201-2

to the Criminal Code of Ukraine. Illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance, 12 dissertation research topics were approved in 2022-2023, which indicates the problem of the lack of scientific novelty in the future when defending these qualification works.

Keywords: criminal responsibility, criminal offense, economic activity, payment of taxes, evasion, legalization of property, real estate, criminal offenses in the sphere of credit and financial, banking and budget systems of Ukraine, criminal offenses in the sphere of use of financial resources and circulation of securities, criminal offenses in the sphere of entrepreneurship, competitive relations, criminal offenses in the field of consumer service and protection of their rights, criminal offenses in the field of bankruptcy, criminal offenses in the field of privatization of state and communal property, smuggling, humanitarian aid.

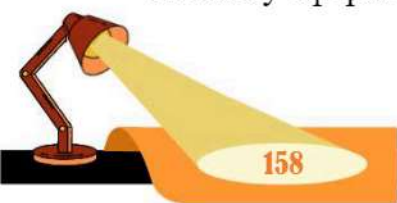
Постановка проблеми. Вже понад 890 днів триває збройна агресія російської федерації. Україна протистоїть таким діям. Разом з тим, не дивлячись на такий суттєвий вплив на нашу економіку саме цього фактору, наша держава зазнає і внутрішнього тиску – корупції, політичних конфліктів тощо.

Саме повномасштабне вторгнення країни-агресорки на територію нашої держави, змусило нас внести зміни і доповнення до Закону України про кримінальну відповідальність, зокрема й до Розділ VII. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності. Так, наприклад, Законом України від 9 грудня 2023 р. № 3513-IX «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів» викладено в новій редакції ст. 201 та ст. 201-1 КК України та доповнено ст. 201 КК України приміткою, а також доповнено цей Розділ статтями 201-3 і 201-4 КК України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності взагалі, так і окремим складам цих кримінальних правопорушень присвячені наукові роботи О. Дудорова, Д. Каменського, Р. Мовчана, М. Хавронюка та багатьох інших дослідників. Водночас, враховуючи зміни у кримінальному законодавстві, пов'язані з воєнним станом, викликає науковий інтерес сучасні тенденції цієї проблематики.

Мета статті – аналіз затверджених у 2021-2023 роках тем дисертаційних досліджень з проблем кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, та виділення тих думок і пропозицій науковців, які не втратили своєї актуальності та потребують подальшої наукової розробки.

Виклад основного матеріалу. Відзначимо, що кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності не просто заважають функціонуванню

кожного окремого суб'єкта господарського права, а фактично створюють економічні, фінансові та правові перепони на шляху розвитку України як соціально-спрямованої, демократичної, сучасної європейської держави [1, с. 219]. Саме тому, аналіз розробка цієї тематики має важливе значення, адже це дозволить не тільки визначити перспективи подальших досліджень, а й визначити ступінь їх розробки.

Виходячи із класифікації кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності [2], зупинимося більш детально на аналізі тем дисертаційних досліджень з юридичних наук за період 2021-2023 рр. та викреслимо ті положення, які стосуються саме предмета дослідження. Також варто зауважити, що враховуючи період затвердження тем дисертаційних досліджень, нами буде проаналізовано й інші публікації дослідників.

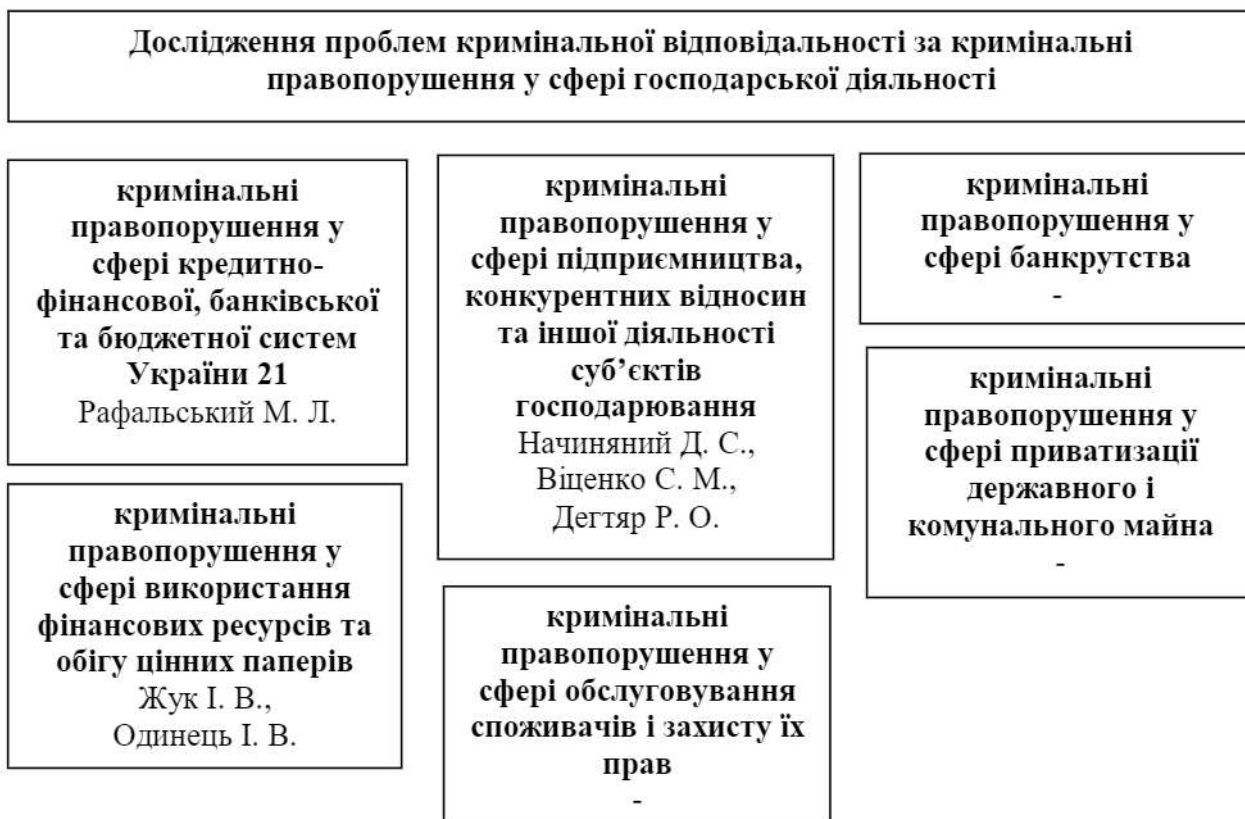

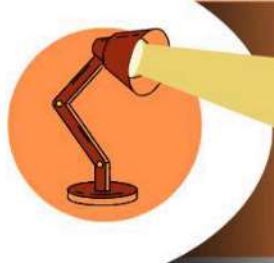
Рис. 1 Структура наукової проблематики кримінальної відповідальності у сфері господарської діяльності, розподілена за напрямками досліджень українських вчених у 2021 році

Так, зокрема, І. Одинець у дисертаційному дослідженні на здобуття доктора філософії на тему «Кримінально-правова протидія маніпулюванню (статті 222-1, 222-2, 369-3 КК України):

«уперше:

- розглянуто маніпулювання як суспільно небезпечне діяння, передбачене статтями 222-1, 222-2, 369-3 КК, що як кримінально-правове поняття, має

специфічний зміст порівняно зі значенням цього терміна в інших сферах знань (зокрема, у психології, політології). Виокремлено істотні ознаки кримінально-правового поняття «маніпулювання»: дія – протиправний вплив; активна поведінка; корислива спрямованість; вчиняється у формах, визначених КК України та регулятивним законодавством України, а також міжнародними документами; об'єктом є учасники організованих ринків/оптових енергетичних ринків; прихований чи відкритий характер;

- здійснено розмежування між маніпулюванням (статті 222-1, 222-2, 369-3 КК) та шахрайством (ст. 190 КК) за такими ознаками, як об'єкт, предмет, діяння, наслідки, спосіб учинення та мета. Для шахрайства характерною є добровільна передача майна або права на майно від потерпілого до винуватого, тоді як для маніпулювання – протиправний вплив на інших учасників організованого ринку, оптового енергетичного ринку або спортивних змагань, за якого ні заволодіння майном, ні придбання права на майно не відбувається, однак винуватий отримує прибуток та досягає корисливої мети; ...

удосконалено:

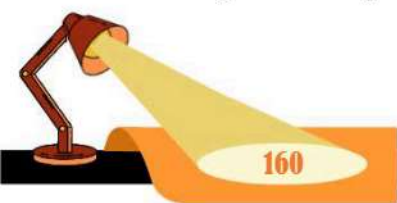
- правило нормотворчої техніки стосовно необхідності вказівки у диспозиції статті Особливої частини КК на ознаки спеціального суб'єкта за умови, що частина діянь може вчинятися загальним суб'єктом. На прикладі складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 222-1 цього Кодексу, об'єктивну сторону якого може виконати як загальний, так і спеціальний суб'єкт, доведено, що у диспозиції статті Особливої частини КК недоцільно передбачати спеціальні ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, надавши можливість правозастосовному органу у кожному конкретному випадку встановлювати їх наявність...» [3, с. 10-12].

Також варто відзначити, що Д. Начиняний у науковій статті «Об'єкт незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей та її місце в системі кримінально-правових норм», робить висновок, що:

1. Родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 203-2 КК України, є суспільні відносини, що виникають у процесі виробництва всією сукупністю галузі законодавства суспільного продукту, його розподілу та обміну, виконання робіт та надання послуг вартісного характеру, а також у процесі формування та виконання бюджетів від результатів господарювання; Тобто суспільні відносини у сфері господарської діяльності.

2. Основним безпосереднім об'єктом ст. 203-2 КК України у всіх трьох формах є суспільні відносини, які регламентують порядок ведення господарської діяльності з організації і проведення азартних ігор; додатковим безпосереднім може виступати суспільні відносини моралі.

3. Для дотримання принципу системно-правової несуперечності під час криміналізації пропоную третю форму об'єктивної сторони ст. 203-2 КК України доповнити словом «незаконної» організація чи функціонування закладів з метою надання доступу до азартних ігор чи лотерей, які проводяться в мережі Інтернет [4, с. 75].

Натомість Р. Дегтяр вважає, що легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом за допомогою цифрової валюти є кримінальне правопорушення, яке вчиняється за допомогою тих чи інших фінансових (віртуальних) операцій або інших домовленостей, в результаті яких таке майно вводиться в легальний обіг [5, с. 412].

Отже, серед затверджених у 2021 р. тем, пов'язаних із предметом нашого дослідження, лише 6 присвячено кримінальній відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, серед яких за однією – захищено дисертаційне дослідження, а за двома – відсутні будь-які наукові публікації.

Дослідження проблем кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

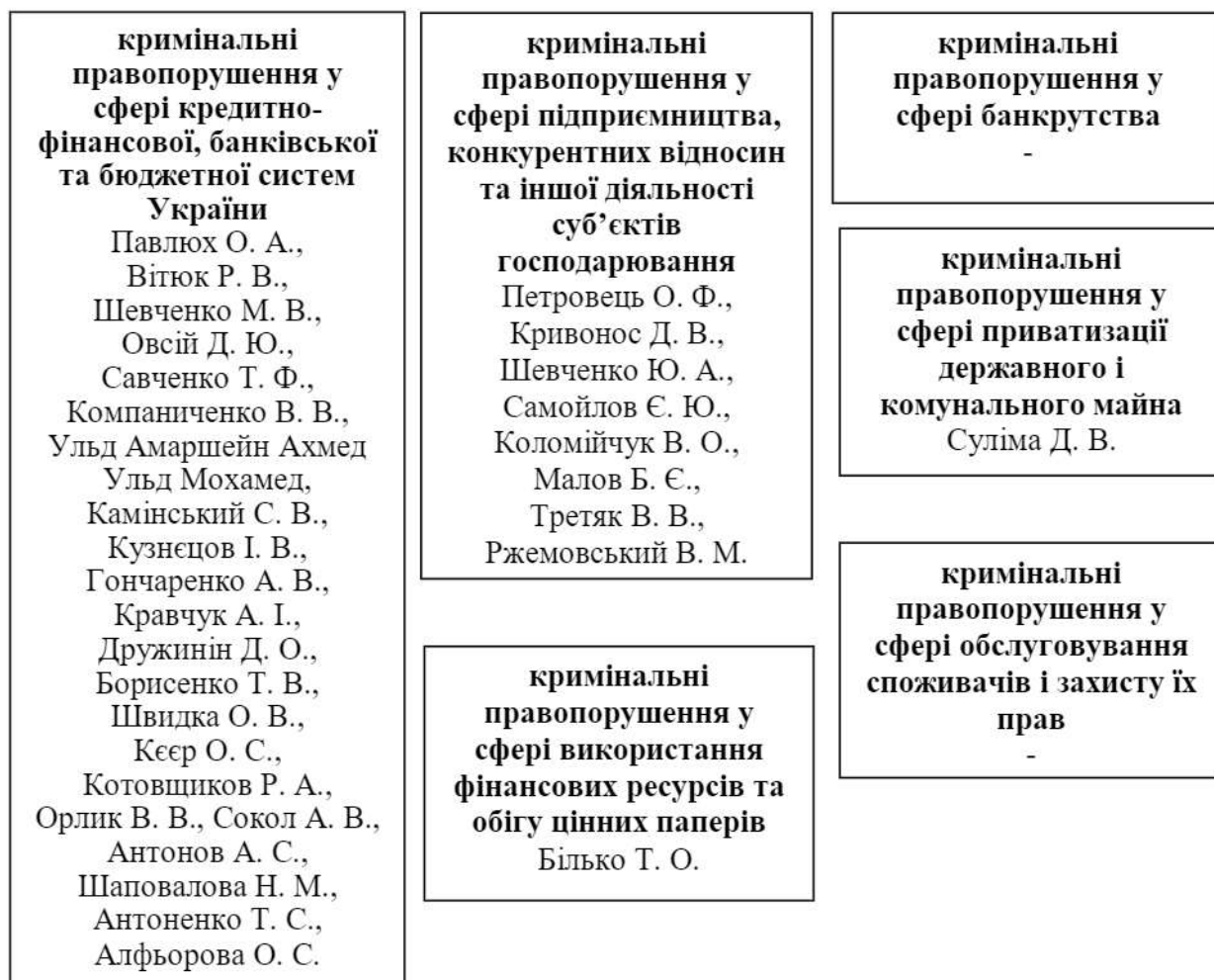
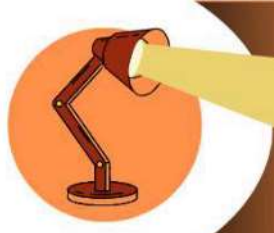

Рис. 2 Структура наукової проблематики кримінальної відповідальності у сфері господарської діяльності, розподілена за напрямками досліджень українських вчених у 2022 році

Не дивлячись на повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, саме у 2022 р. значно зросла кількість затверджених тем дисертаційних досліджень, пов'язаних з кримінальною відповідальністю у сфері господарської діяльності. Серед затверджених тем з питань кримінальних правопорушень у сфері кредитно-фінансової, банківської та бюджетної систем України значна частина присвячена кримінальній відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2 КК), зокрема:

Ульд Амаршейн Ахмед Ульд Мохамед – «Кримінологічна характеристика та запобігання незаконному використанню з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2 КК України)»;

Борисенко Т. В. – «Кримінально-правова характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги»;

Швидка О. В. – «Кримінально-правова протидія незаконному використанню гуманітарної допомоги»;

Кеєр О. С. – «Кримінально-правова протидія незаконному використанню гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги»;

Котовшиков Р. А. – «Кримінальна відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги»;

Орлик В. В. – «Кримінальна відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги»;

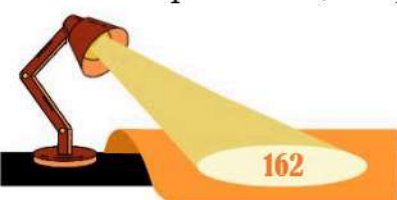
Сокол А. В. – «Кримінальна відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги»;

Антонов А. С. – «Кримінально-правова характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги»;

Шаповалова Н. М. – «Кримінальна відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги»;

Алфьорова О. С. – «Кримінологічний аналіз та запобігання злочинам у сфері надання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану в Україні».

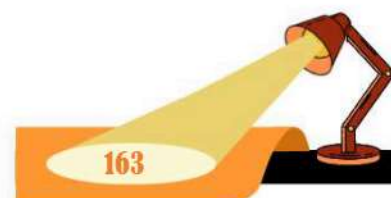
Окрім того, така новела у законі України про кримінальну відповідальність викликала численні дискусії і серед відомих вчених з кримінального права. Так, зокрема, Д. Каменський відзначає, що «доповнення КК України

статтею 201-2 стало черговим проявом невиправданої казуїстичності кримінального закону. Проаналізовану кримінально-правову заборону в її чинній редакції помилково розміщено серед статей КК про відповідальність за к. пр. у сфері господарської діяльності. На сьогодні недоліки, притаманні караності незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв частково усуваються за допомогою застосування ч. 3 ст. 201-2 КК (за такою ознакою, як вчинення дій під час воєнного стану). З урахуванням викладеного логічною є необхідність виключення з КК дослідженої кримінально-правової заборони як непотрібного прояву надмірної (надлишкової) криміналізації. Водночас, незважаючи на незадовільне втілення у ст. 201-2 КК ідеї забезпечити предметну кримінально-правову протидію зловживанням зі специфічним майном, потреба вдосконалення кримінального закону в цій сфері зберігається. Тому пошуку відповіді на питання про потребу мати «під» гуманітарну допомогу і благодійні пожертви окрему заборону, присвячену самостійному господарському (економічному) делікту, мають бути присвячені подальші наукові розвідки, очевидно поєднані з уважним вивченням практики правозастосування» [6, с. 79-80]. Подібною точки зору дотримуються й О. Дудоров та Р. Мовчан, які вважають, що «зважаючи на незадовільне втілення у ст. 201-2 КК ідеї забезпечити предметну кримінально-правову протидію зловживанням зі специфічним майном, проблема вдосконалення кримінального закону в цій сфері існує. Тому пошуку відповіді на питання про потребу мати «під» гуманітарну допомогу і благодійні пожертви окрему заборону, присвячену самостійному господарському (економічному) делікту, – своєрідний аналог ст.210 КК «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням», – мають бути присвячені самостійні наукові розвідки» [7, с. 111].

Підводячи підсумок, можна відзначити, що основна увага дослідників у 2022 р. була спрямована на дослідження проблем кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2 КК). Проте, занадто велика увага (10 затверджених тем з цієї проблематики) вказує на те, що ані наукової новизни, ані якихось нових результатів при захисті цих дисертаційних досліджень ми можемо не побачити.

Успіхи і досягнення у науці

Дослідження проблем кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

кримінальні правопорушення у сфері кредитно-фінансової, банківської та бюджетної систем України

Штанько Н. Є.,
Долинко О. О.,
Шаповал А. А.,
Гизимчук С. С.,
Мацюк В. С.,
Резнік М. О.,
Гуменюк Ю. В.,
Химан Б. Ю.

кримінальні правопорушення у сфері підприємництва, конкурентних відносин та іншої діяльності суб'єктів господарювання

Коротя Р. О.,
Аніщенко І. Г.,
Білінський І. А.,
Шнуренко І. Г.

кримінальні правопорушення у сфері банкрутства
Іваненко Є. В.

кримінальні правопорушення у сфері приватизації державного і комунального майна
-

кримінальні правопорушення у сфері використання фінансових ресурсів та обігу цінних паперів
Солодовник О. В.

кримінальні правопорушення у сфері обслуговування споживачів і захисту їх прав
-

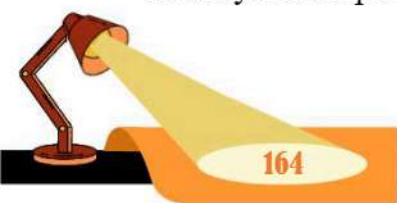
Рис. 3 Структура наукової проблематики кримінальної відповідальності у сфері господарської діяльності, розподілена за напрямками досліджень українських вчених у 2023 році

Отже, у 2023 р. певні проблеми щодо дослідження кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності вбачаються найбільше лише серед кримінальних правопорушень у сфері кредитно-фінансової, банківської та бюджетної систем України та кримінальних правопорушення у сфері підприємництва, конкурентних відносин та іншої діяльності суб'єктів господарювання.

Також серед кримінальних правопорушень у сфері кредитно-фінансової, банківської та бюджетної систем України продовжується тенденція щодо затвердження тем кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2 КК), зокрема:

Долинко О. О. – «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: кримінологічна характеристика та запобігання (ст. 201-2 КК України);

Резнік М. О. – «Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги».

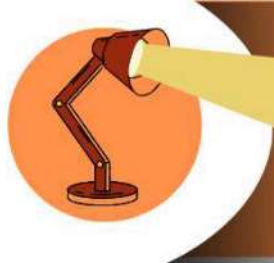

Варто відзначити, що окрім дисертаційних досліджень у цей період вийшла низка комплексних наукових праць, зокрема, навчальний посібник «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (в схемах)». Зокрема, авторським колективом відзначено, що у посібнику на основі чинного кримінального та іншого законодавства надається кримінально-правова характеристика правопорушень у сфері господарської діяльності, відповідальність за які передбачена розділом VII Особливої частини Кримінального кодексу України. Юридичний аналіз кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності здійснюється із використанням законодавчих дефініцій господарського, фінансового, митного, податкового законодавства, а також інших нормативно-правових актів, які мають безпосереднє значення для усвідомлення змісту тих чи інших понять, які безпосередньо виступають ознаками складів аналізованих кримінальних правопорушень або ж мають вагоме значення для їх розуміння [8, с. 5].

Певної уваги також заслуговує і монографічне дослідження С. Трач «Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні», де вченим «на основі вивчення й систематизації наявних науково-теоретичних підходів, а також аналізу чинного кримінального процесуального й оперативно-розшукового законодавства та практики його реалізації розглядаються теоретичні та практичні засади криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні. Досліджено теоретичні засади розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Надано криміналістичну класифікацію та криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Детально схарактеризовано способи вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Визначено обставини, які підлягають встановленню в процесі розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Розкрито особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Кожен з розділів є завершеним, теоретично насиченим, що дає змогу на належному рівні репрезентувати відповідні державно-правові явища» [9, с. 5].

Висновки. Отже, підводячи підсумок нашого дослідження, можна відзначити, що питання кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності взагалі, та окремим видам цих кримінальних правопорушень зокрема, викликають численні дискусії та обґрунтовують потребу їх потребу комплексного дослідження. Відзначимо, що залишається поза увагою досліджень вчених такі групи як кримінальні правопорушення у сфері обслуговування споживачів і захисту їх прав та кримінальні правопорушення у сфері банкрутства. Також варто відзначити,

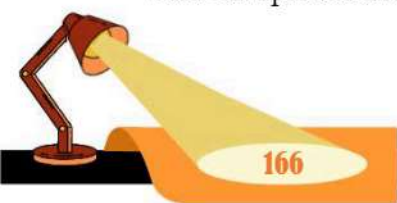
що після доповнення КК України ст. 201-2. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, протягом 2022-2023 рр. було затверджено 12 тем дисертаційних досліджень, що свідчить певну проблему: відсутність у майбутньому при захисті кваліфікаційних робіт наукової новизни.

Література:

1. Панасюк О. В., Кисельов В. М. Склад та види кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Наше право*. 2023. №2. С. 219-223. DOI 10.32782/NP.2023.2.32
2. Лекція 18. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності. URL: <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2022/04/P-33-Kry-m-pravo-21.04.pdf>
3. Одинець І. В. Кримінально-правова протидія маніпулюванню (статті 222-1, 222-2, 369-3 КК України): дис... доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право» (08 – Право) / Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України. Київ, 2022. 239 с.
4. Начиняй Д. Об'єкт незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей та її місце в системі кримінально-правових норм. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Вип. 80: Ч. 2. С. 70-76. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.10>
5. Дегтяр Р. О. Цифрова валюта як предмет легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 19–20 травня 2022 р. / редкол. : А. М. Куліш, В. В. Миргород-Карпова, А. В. Стеблянко та ін. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 409-412.*
6. Каменський, Д. (2023). Відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги: новела вітчизняного кримінального закону під час війни. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 3 (Квіт 2023), 70-82. DOI:<https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.3.07>.
7. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 2 (98). С. 99-115. DOI <https://doi.org/10.33766/2524-0323.98.99-115>.
8. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (в схемах) : навчальний посібник / А. О. Винник, О. З. Мармура, О. Ф. Пасека; за ред. О. Ф. Пасеки. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 160 с.
9. Чернявський С. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні: теорія та практика : рец. на кн. Трача С. С. «Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні». *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 190-192. DOI: 10.33270/01232502.190

References:

1. Panasiuk O. V., Kyselov V. M. (2023) Sklad ta vydy kryminalnykh pravoporushen u sferi hospodarskoi diialnosti [Composition and types of criminal offenses in the field of economic activity]. *Nashe pravo – Our right*, 2, 219-223 [in Ukrainian].
2. Lektsiia 18. Kryminalni pravoporushennia u sferi hospodarskoi diialnosti [Lecture 18. Criminal offenses in the sphere of economic activity]. Retrieved from <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2022/04/P-33-Kry-m-pravo-21.04.pdf> [in Ukrainian].

3. Odinets I. V. (2022) Kryminalno-pravova protydiia manipuliuvanniu (statti 222-1, 222-2, 369-3 KK Ukrainy) [Criminal liability for manipulation in the sphere of economic activity and sports]: Dys... doktora filosofii za spetsialnistiu 081 – «Pravo» (08 – Pravo) – Dissertation research for the degree of PhD in specialty 081 “Law” (08 – Law) / Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy – V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, 239 [in Ukrainian].

4. Nachynjanyj D. (2023) Obiekt nezakonnoi diialnosti z orhanizatsii abo provedennia azartnykh ihor, loterei ta yii mistse v systemi kryminalno-pravovykh norm [Object of illegal activity of organizing or conducting gambling games, lotteries and its place in the system of criminal law norms]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriya Pravo – Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 80, 2, 70-76 [in Ukrainian].

5. Dehtiar R. O. (2022) Tsyfrova valiuta yak predmet lehalizatsii (vidmyvannia) maina, oderzhanoho zlochynnym shliakhom [Digital currency as a subject of legalization (laundering) of property obtained through criminal means]. *Reformuvannia pravovoi systemy v konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv : materialy VI Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii – Reforming the legal system in the context of European integration processes: materials of the VI International Scientific and Practical Conference*, 409-412 [in Ukrainian].

6. Kamensky D. (2023) Vidpovidalnist za rozkradannia humanitarnoi dopomohy: novela vitchyznianoho kryminalnoho zakonu pid chas viiny [Liability for theft of humanitarian aid: amendments to the domestic criminal law during war]. *Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy – Bulletin of the Penitentiary association of Ukraine*. 3 (Apr. 2023), 70-82 [in Ukrainian].

7. Dudorov O., Movchan R. (2022) Kryminalno-pravova zaborona shchodo nezakonnoho vykorystannia humanitarnoi dopomohy: sumnivna zakonodavcha novela [Criminal prohibition of illegal use of humanitarian aid: dubious legislative novel]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka – Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E. Didorenko*, 2(98), 99-115 [in Ukrainian].

8. Vynnyk A. O., Marmura O. Z., Pasieka O. F. (2023) Kryminalni pravoporushennia u sferi hospodarskoi diialnosti (v skhemakh) [Criminal offenses in the field of economic activity (in schemes)]: navchalnyi posibnyk. Lviv : Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 160 [in Ukrainian].

9. Cherniavskiy S. (2023) Kryminalistychna metodyka rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen u sferi hospodarskoi diialnosti v Ukraini: teoriia ta praktyka : rets. na kn. Tracha S. S. «Kryminalistychna metodyka rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen u sferi hospodarskoi diialnosti v Ukraini» [Forensic Methods of Investigation of Criminal Offenses in the Sphere of Economic Activity in Ukraine: Theory and Practice Review of the book: Trach S. Forensic methods of investigation of criminal offenses in the sphere of economic activity in Ukraine]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava – Philosophical and Methodological Problems of Law*, 1(25), 190-192 [in Ukrainian].